

BAĞ-KUR'LULARIN (5510 SK 4b SİGORTALILARI) İŞ KAZASI ve MESLEK HASTALIĞI HAKLARI

Akın ŞİMŞEK (*)

1 - GİRİŞ

Eski sistemde Bağ-Kur'lu olarak adlandırılan kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlar yeni sistemde 5510 sayılı Kanunun 4b maddesi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. Daha önce SSK topluluk sigortasına tabi avukat ve noterler de 1 Ekim 2008 den itibaren Bağ-Kur yani 4b sigortalısı kapsamına alınmışlardır. Bağımsız çalışanlar esnaf(bakkal, manav, berber, terzi, marangoz, nalbur, itriyatçı, mobilyacı, işportacı vs.) ile kendi adlarına mesleki faaliyetlerini sürdüren diğer çalışanlardan(serbest doktor, muhasebeci, mali müşavir, serbest eczacı, serbest diş tabibi) oluşmaktadır. Ayrıca şirketlerin ortaklarıyla, tacirler ile birlikte seçimle veya atama ile gelen muhtarlar da 4b sigortalısı olarak kabul edilmiştir.

Bu kapsamda çalışanlar, sosyal güvenlikle ilgili uzun vadeli sigorta hakları malullük, yaşlılık ve ölüm aylıkları ile iş kazası halinde ise kısa vadeli sigorta haklarından sadece malullük ve

ölüm aylıklarından faydalanabilmekteydiler. Sosyal güvenlik reformu olarak adlandırılan 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle Bağ-Kur'a tabi çalışanların(4b) sigortalılıkları, primlerin tahsilâtında karşılaşılan zorluklar ve diğer sorunlarının giderilmesi amacının yanında sigortacılık haklarında da çağdaş ülkelerdeki emsallerine sağlanan hakların tamamı verilmeye çalışılmıştır.

Böylece, 1 Ekim 2008 tarihinden sonra, 4b sigortalılarının(esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanlar) daha önce mahrum kaldıkları kısa vadeli sigorta hakları Avrupa Birliği ile diğer gelişmiş ülkelerdeki emsallerine sağlanan haklardan ileri bir düzeye getirilmiştir. Konu hakkında Sosyal Güvenlik Kurumunca Kısa Vadeli Sigorta Kolları Uygulama Tebliği¹ yayınlanmış ve yapılacak işlemler açıkça belirtilmiştir. Bu makalemizde 4b sigortalılarının karşılaşılabilecekleri iş kazası veya meslek hastalığı durumlarında kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan haklarından bahsedeceğiz.

^{*} Rekabet Kurumu, Basım ve Yayın Müdürü

¹ 28.09.2008 tarih ve 27011 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

2- İŞ KAZASI veya MESLEK HASTALIĞI

Yeni sistemde kısa vadeli sigorta kollarında sosyal sigorta risklerinden, iş kazaları ile meslek hastalıkları "mesleki risk" kolunu, hastalık ve analık ise "sosyal risk" kolunu teşkil etmektedir. Yeni düzenleme olan 5510 sayılı Kanununun 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte 4a(SSK) sigortalıları gibi 4b(Bağ-Kur) 4b sigortalılarının da kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan iş kazası veya meslek hastalığı sigortasından yararlanmaları imkânı tanındı.

2.1- İş Kazası

Kaza sözlük anlamı bakımından can ve mal kaybına veya zararına sebep olan kötü olay olarak tanımlanabilir. Kaza olayının iş kazası sayılabilmesi için ise öncelikle harici, kendi iradesi ve arzusu dışında vuku bulan bir olay olmalıdır. Ayrıca olay sigortalının fiziki veya ruhi varlığını ihlal ederek mesleki faaliyetine engel olmasına, maluliyetine veyahut ölümüne sebep olmalıdır. İş kazası 5510 sayılı Kanunda 4b sigortalılarının,

a) İşyerinde bulunduğu sırada,

b) Yürütmekte olduğu iş nedeniyle işyeri dışında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen veya ruhen özre uğratan olay olarak tanımlanmıştır. Bu durumda işyerinde bulunduğu sırada, işyeri sınırları içerisinde olan yemekhane, beden veya meslek eğitim yerleri yada büro gibi bölümlerinde çıkan kavga sonucu yaralanması ve yahut dinlenme yerlerinde uyku, yıkanma, muayene ve bakım gibi yerlerde herhangi bir şahıs tarafından tabanca ile vurulması, darp sonucu yaralanması yahut çıkan yangın nedeniyle dumandan boğulması, işyerindeki işi sırasında ayağının kayması sonucu düşmek suretiyle kolunun veya başka bir yerinin kırılması gibi haller ve olaylar iş kazası sayılmaktadır. Burada dikkat

edilmesi gereken husus sayılan hal ve durumlarından birinde meydana gelen herhangi bir olay sonucu sigortalının bedenen veya ruhen arızaya uğraması hali iş kazası sayıldığından öncelikle bir olayın var olması ve bu olay ile sonuç arasında bir ilişki bulunması gerekmektedir.

Tatil günleri veya mutat çalışma saatleri dışında, işyerinde işle ilgisi olmayan keyfi davranışlarda bulunurken kaza geçirilmesi durumunda olay iş kazası sayılmayacaktır. Bir işverenin kendine ait işyerinde işçisi veya müşterisi ile tartışma sonucu kalp krizi geçirmesi nedeniyle vefat iş kazası olarak kabul edilecektir. Herhangi bir etkiye dayanmayarak işyerindeki kalp krizi veya başka bir yerde geçirilen hastalık sebebiyle vefat hali de dahil iş kazası olarak kabul edilemeyecektir.

2.2- Meslek Hastalığı

Meslek hastalığı 4b sigortalılarının yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özür-lülük halleri olarak tanımlanmıştır. Uygulamada iş kazası mesleki nitelikte bulunmayan olayları da kapsamına karşılık, meslek hastalığı tamamen yürütülen işle veya meslekle ilgilidir. İş kazası ani bir olay sonucu gerçekleşirken, meslek hastalığı çalışılan zamanla ve belirli bir süre çalışılma sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Bedensel veya ruhsal özür-lülüğü meslek hastalığı olarak kabul edebilmek için belirli bir süre çalışılmış olması, hastalık veya özürün yürütülen işin sonucu olarak ortaya çıkması ve bu sonucun bedenen ve ruhen sigortalıya zarar vermesi gerekmektedir. Meslek hastalığının, Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliğinde² yer alması gerekmektedir. Ortaya çıkan durumun bu yönetmelikte yer

² 11.10.2008 tarih ve 27021 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

almadığının anlaşılması halinde, meslek hastalığı hususunda Sosyal Güvenlik Kurumu Yüksek Sağlık Kurulu karar vermeye yetkilidir.

3- İŞ KAZASI ve MESLEK HASTALIĞININ BİLDİRİMİ

Kanunun 4b maddesi kapsamında sigortalı sayılanlar iş kazası veya meslek hastalığına maruz kalmaları veyahut iş kazası geçirmeleri halinde durum öncelikle kendileri tarafından o yer yetkili kolluk kuvvetlerine derhal ve Sosyal Güvenlik Kurumuna da kazadan sonraki üç işgünü içinde bildirilmelidir. Bu süre zarfında bildirim mümkün değilse kazanın meydana geldiği tarihten itibaren bir aylık süreyi geçirmeden ve geçirilen kazadan dolayı ortaya çıkan rahatsızlığın hekim raporu ile belgelenmesi şartıyla bildirim yapmaya engel olmadığı günden sonra kendisi tarafından üç işgünü içinde bildirim yapılmalıdır.

Tedavi kurumlarında iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle tedavi altına alınan kişi,

- Bir aylık süre içinde hastaneden taburcu olduğu ve çalışabileceğine karar verildiği tarihten itibaren üç iş günü içinde,
- Bir aylık süre içinde hastaneden taburcu edilerek istirahat verilmesi halinde, hastaneden taburcu olduğu tarihten itibaren üç iş günü içinde,

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin³ ekindeki iş kazası ve meslek hastalığı bildirgesinin, Sosyal Güvenlik Kurumunun ilgili ünitesine e-sigorta veya doğrudan ya da taahhütlü posta ile bildirilmesi gerekmektedir. Adi posta ile yapılan bildirimlerde SGK kayıtlarına intikal tarihi, taahhütlü, iadeli taahhütlü veya acele posta ile yapılan bildirimlerde postaya verilmiş tarihi esas alınmaktadır.

Örneğin: İş kazası nedeniyle sağlık tesislerinde 07.02.2009 tarihinde tedavi altına alınan, 01.03.2009 tarihinde taburcu olması halinde bildirim yapmasını engelleyecek durumun kalkması nedeniyle 04.03.2009 tarihine kadar bildirim yapılması gerekmektedir. Aynı kişinin tedavisinin kazadan sonra bir aylık süreyi aşması durumunda ise en son 07.03.2009 tarihine kadar bildirim yapmaları gerekmekte olup bu durumunu belgeleyen hekim raporunu da ayrıca bildirim eklemesi gerekmektedir.

İş kazası ve meslek hastalığının 5510 sayılı Kanunda belirtilen süre içerisinde bildirilmemesi halinde geçici iş göremezlik ödeneği, olay tarihinden değil bildirim tarihinden itibaren ödenecektir.

Bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeyen veya yazılı olarak bildirilen hususları kasten eksik ya da yanlış bildiren, Sosyal Güvenlik Kurumunca bu olayla ilgili yapılmış bulunan tüm masraflar ile ödenmişse geçici iş göremezlik ödeneği tahsil edilecektir.

4- GEÇİCİ İŞ GÖREMEZLİK HALİ ve GEÇİCİ İŞ GÖREMEZLİK ÖDENEĞİ

Yeni düzenleme olan 5510 sayılı Kanun gereğince 4b sigortalılarının iş kazası ve meslek hastalığı sonucu fiziki veya ruhi yapısının bozulması neticesinde iş gücü kaybına uğraması veya malul duruma düşmeleri halinde kendisine geçici veya sürekli iş göremezlik ödeneği verilmektedir. Ayrıca sigortalının vefatı halinde hak sahiplerine ölüm geliri bağlanması ile cenaze ödeneği, hak sahibi olarak aylık almakta iken evlenen kız çocuklarına da evlenme yardımı ödeneği gibi yardımlar yapılmaktadır.

³ 28.08.2008 tarih ve 26981 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Kendi nam ve hesabına bağımsız çalışan 4b sigortalılarının, iş kazası, meslek hastalığı halinde yetkilendirilen hekim veya sağlık kurulu raporlarında belirtilen istirahat süresince geçici olarak çalışmama bir başka ifade ile istirahatlı hali geçici göremezlik, istirahatlı bulunan ve iş yapamadığı günler için ödenen parasal yardıma da geçici iş ödeneği denilmektedir.

Geçici iş göremezlik ödeneği iş kazasına veya meslek hastalığına yakalanan kişiye belirli bir süre ile sınırlı olmaksızın sağlık durumuna göre tedavi ve istirahatının devam ettiği süre içerisinde her gün için ödenmektedir. Bu ödeme, geçirilen iş kazası veya tutulduğu meslek hastalığı nedeniyle işinde çalışmaması yüzünden yoksun kaldığı kazancının belirli bir kısmının karşılanması amacıyla taşımaktadır. İş kazası veya meslek hastalığı hallerinde, geçici iş göremezlik ödeneği verilebilmesi için hastalık sigortası kolunda olduğu gibi belirli bir süre çalışmış olma ve prim ödeme şartı aranmamaktadır.

Örneğin, ilk defa işe işyeri açan ve işe başladığı gün iş kazasına uğranılması ve tedaviyi yapan hekim veya sağlık kurulunca düzenlenmiş rapor veya iş göremezlik belgesiyle tespit edilmesi halinde, geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi gerekmektedir.

Ancak, iş kazası, meslek hastalığı halinde geçici iş göremezlik ödeneği, genel sağlık sigortası dahil prim ve her türlü borçların ödenmiş olması şartıyla yatarak tedavi süresince veya yatarak tedavi sonrası bu tedavinin gereği olarak istirahat raporu aldıkları sürede kısa vadeli sigorta primi ödeme süresi şartı aranmaksızın her gün için verilir. Geçici iş göremezlik ödeneği, yatarak tedavi süresince günlük kazancının yarısı, ayakta tedavilerde ise üçte ikisi ödenecektir.

Yeni düzenleme ile ilk olarak 4b sigortalısı muhtarlar ile sigortalı kadının analığı halinde,

doğumdan önceki bir yıl içinde en az doksan gün kısa vadeli sigorta primi bildirilmiş olması şartıyla, doğumdan önceki ve sonraki sekizer haftalık sürede, çoğul gebelik halinde ise doğumdan önceki sekiz haftalık süreye iki haftalık süre ilave edilerek çalışmadığı her gün, sigortalı kadının isteği ve hekimin onayı ile doğuma üç hafta kalıncaya kadar çalışılması halinde, sigortalının bu sürede çalışmamış olması şartı ile sigortalının isteği ve hekim raporu ile doğum öncesinde kullanılmayan sürenin beş haftaya, çoğul gebelik halinde yedi haftaya kadar olan kısmından doğum sonrasına ilave edilen her gün için geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir. Ancak doğum öncesi ve sonrası geçici iş göremezlik ödeneği ödenebilmesi için yatarak tedavi şartı aranmamaktadır.

5- SONUÇ

Eski sistemde Bağ-Kur'lular ve hak sahipleri diğer SSK sigortalıları veya Emekli Sandığı iştirakçileri ile hak sahiplerine sağlanan birçok haktan yararlanamıyorlardı. Özellikle kendi adına bağımsız çalışanların hastalanmaları veya kadın sigortalıların doğum yapmaları halinde işlerinden uzak kaldıkları zamanda geçici iş göremezlik ödeneği alamıyorlar ve bu sürede çalışmadıkları için gelirlerinden de mahrum kalıyorlardı.

Reform sonrası Bağ-Kur'lular diğer sigortalıların sahip olduğu hakların hemen hemen tamamına yakınına sahip oldu. Bağ-Kur'lu kadın sigortalılar da geçici iş göremezlik ödeneği alabilecek, hak sahibi olarak yetim aylığı alan kız çocuklar da evlenme yardımı alabilecek, engelli çocuğu bulunan 4b'li kadın sigortalının sigortalılık süresine her yılına üç ay hizmet eklenebilecek ve bu süre aynı zamanda emeklilik yaşından düşülebilecek.

Kamuoyunda çok eleştirilen sosyal güvenlik reformunun çok da değinilmeyen olumlu düzenlemelerinden hatta en önemli olumlu düzenlemesi Bağ-Kur'lulara verilen bu haklarıdır.